# تفاوت فوائد نحوه محاسبه شبانه‌روز و حل تعارض روایات و نقد علامه مجلسی در عدم تفاوت آن‌ها

مرحوم مجلسی در صفحه ۲۳۱ مطلبی دارند که از تعبیری توهم استفاده کرده‌اند. روی این توهم فکر کنید و ببینید که مرحوم مجلسی چطور جواب داده‌اند. فرمودند:

> **ثم إن بعض الناس توهموا أن هذا الحديث مؤيد لكون اليوم من الزوال إلى مثله كما اعتبره المنجمون لسهولة الحساب ، ولا يخفى وهنه على أولي الباب. وبعد الليتيا والتي فدلالة الحديث على حدوث أكثر ما يزعمه الحكماء قديما من أجزاء العالم بين لا يحتاج إلى البيان[1]**

**«ثم إن بعض الناس توهموا أن هذا الحديث»؛** حدیث فضل که امام علیه‌السلام فرمودند «طالع الدنیا السرطان»، **«مؤيد لكون اليوم من الزوال إلى مثله كما اعتبره المنجمون»؛** همان قول منجمین که زوال تا زوال است. چرا؟ چون حضرت فرمودند درست است که نهار سابق بر لیل است، اما چه زمانی اول نهار بوده؟ یعنی شروع نهار از طلوع شمس بوده یا از زوال برای قبة الارض بوده؟ ایشان می‌فرمایند توهمی هست که این روایت می‌گوید از زوال بوده.

22:54

**«لسهولة الحساب، ولا يخفى وهنه على أولي الباب»؛** این عدم خفاء آن باید بررسی شود. این را عرض می‌کنم تا بعداً تأمل کنید.

در آن جا[2] هم اشکالات متعددی که به روایت فضل کرده بودند جواب دادند. در مانحن فیه[3] منظور من این بود:

**«وأما أصحاب التنجيم فإن اليوم بليلته عند جلهم والجمهور من علمائهم هو من لدن مواقاة الشمس فلك نصف النهار إلى مواقاتها إياه في نهار الغد»؛** یعنی بسیاری از منجمین زوال را شروع شبانه‌روز قرار داده‌اند، قرار داده‌اند. یعنی از زوال تا زوال. **«وبعضهم آثر**

**النصف الخفي من فلك نصف النهار»؛** بعضی از هیوئی و منجمین نصف شب را انتخاب کرده‌اند. **«فابتدءوا به من نصف الليل»؛** یعنی همین کاری که ما الآن در تقویم انجام می‌دهیم. مرحوم مجلسی به این کاری که آنها انجام داده‌اند در نصف سطر بحارالانوار اشاره کرده‌اند. **«كصاحب زيج شهرياران»؛** شاید پارسال در مورد زیج شهریاران عرض کردم. **«ولا بأس بذلك فإن المرجع إلى أصل واحد»؛** مرجع آنها به اصل واحد است؟! بله، ولی اینها گزینه‌هایی است که هر کدام آثارش متفاوت می‌شود. بعضی از آنها اسهل است، برخی از آنها ادق است، جور و واجور هستند. همه اینها برای این است که می‌خواهیم محاسبه کنیم. آن چه که من عرض کردم در این فضا بسیار مهم است. یعنی ما یک شب و روز داریم که راسم آن یک حرکت است. اما مبدأ این حرکت که می‌خواهد سیصد و شصت درجه دور بزند را از چه زمانی بگیریم؟ از چه زمانی بگوییم شروع شد و سیصد و شصت درجه از شبانه‌روز پایان یافت؟ از طلوع تا طلوع؟ از غروب تا غروب؟ از نصف النهار تا نصف النهار؟ یا از نصف الليل تا نصف الليل؟ اینها گزینه‌هایی است که همه ممکن است و آثارش فرق می‌کند. یعنی اقصر الطرق در تقنین و حکمت تقنین اقتضاء می‌کند که به تناسب حکم و موضوع شما در بند یک گزینه نباشید. بله یک گزینه، نظم اجتماعی برای قاطبه مردم می‌آورد اما منافاتی ندارد که دستگاه‌های مختلف نامگذاری و محاسبه داشته باشید که از هر کدام فوائد خودش را استفاده کنید. اگر هم در ادله شرعیه به آنها برخورد کردید، دیگر سرگردان نیستید؛ نمی‌گوییدی یا این است و یا این است لذا معارض هستند. درحالی‌که معارض نیستند. اینها همه گزینه‌های واقعی است که دارای منافع خودش است.

اصل وجوب تخییری در شرع به چه معنا است؟ راجح و ارجح به چه معنا است؟ مرجوح و راجح به چه معنا است؟ یعنی ثبوتا گزینه‌هایی هست که یکی از آنها بهتر است و یکی بدتر است. یا در عرض هم هستند و همه آنها خوب است. لذا تخییری می‌شود. خب اینها مواردی است که ثبوتا این در آنها هست. اگر ادله اثباتیه این موارد ثبوتی را گفت، غلط است که بگوییم تکاذب الدلیلین، تکاذب برای کجا است؟ برای جایی است که بگوید دروغ است. وقتی ثبوتا چند گزینه داریم که دروغ نیست. بلکه آن درست است و مالکات خودش را دارد و آن هم درست است و مالکات خودش را دارد. جمع آنها یا به تخییر است یا به خصوصیات شرط اجرا است.

---

[1] همان، ص۲۳۱

[2] همان،ج۵۴، ص: ۲۲۷

[3] همان، ج۵۹، ص۱۱

---

بازبینی #1
ایجاد شده 13 مه 2026 14:33:25 توسط ... .
به روزرسانی شده 13 مه 2026 14:34:53 توسط ... .